

Af Flemming B. Olsen,
ph.d. og gymnasielektor

Lektier eller ej?

Flere forskningsresultater konkluderer, at lektier ikke har nogen eller meget ringe læringseffekt for elever i grundskolen. Derimod tyder skoleforsøg på, at lektieintegreret undervisning har en positiv effekt på elevernes læringsudbytte.

I denne artikel ser forfatteren nærmere på argumenterne for og imod lektier, samtidig med at han understreger, at lektieintegreret undervisning kræver en didaktisk udvikling, som skoleledelsen må skabe rum for.

Lektier kan ses som et tandhjul i den store undervisningsmaskine. De er et element blandt mange andre elementer og spiller til stadighed sammen med disse. Det kan synes vanskeligt at bedømme lektier isoleret fra undervisningen som sådan, men vi ved fra praksis, at lektier kan have betydning for, hvordan mange elever og kursister oplever det at gå i skole – en lærer omtalte i et interview, at lektier kunne virke som et ”glædesdrab”. Desværre har vi kun lidt forskningsbaseret viden om lektiers effekt på undervisningen, på trods af at lærere har givet lektier for i århundreder.

I denne artikel præsenteres resultater fra forfatterens afhandling om lektier i gymnasiet, ligesom der inddrages erfaringer fra flere projekter om lektieintegreret undervisning i ungdoms- og voksenuddannelserne. Herigennem er det blevet vist, at lektieintegreret undervisning har en positiv virkning på undervisningen. Undervisningen på ungdomsuddannelserne og i grundskolen er præget af den samme dynamik, hvor elementer som elevernes oplevelse af skolen, lærernes opfattelse af undervisning og relationen mellem elever og lærer kan siges at svare til hinanden. Det må derfor formodes, at disse positive virkninger af en lektieintegreret undervisning også er gældende for grundskolens elever.

I Danmark er lektiespørgsmålet blevet aktualiseret ved to forhold. Det ene er gymnasireformens (fra 2005) ændring af pensummål til kompetencemål samt uddannelsernes øgede fokus på varierede og elevaktiverende arbejdsformer. Yderligere er lektiespørgsmålet blevet aktualiseret med diskussionen af folkeskolereformen i foråret 2013. Her

var et omstridt emne spørgsmålet om, hvorvidt lektiecaféer skulle være obligatoriske for alle elever. Som bekendt blev lektiecaféerne gjort frivillige, og dermed mistede vi en mulighed for, at lektier blev integreret i undervisningen.

Lektier eller ej

Man kan spørge, hvordan lektierne understøtter og er medvirkende til elevernes kompetenceudvikling. Desuden er der stillet spørgsmålstegn ved, om lektierne overhovedet har en gavnlig effekt.

Der kan argumenteres med fem grunde til, at lærerne giver lektier for:

- **Samfundsmoral**
Lektiearbejdet kan ses som udtryk for, at den kommende arbejdskraft skal lære pligt, lydighed og ansvar, som læreren kan udvise kontrol af og autoritet overfor.
- **Økonomisk rationalitet**
Lektiearbejdet er her udtryk for en form for økonomisk rationalisering. Der spares lærertimer, da noget af arbejdet må laves derhjemme; der er ikke tid til det hele i skolen.
- **Elevernes medansvar**
Lektiearbejdet ses her som udtryk for, at den enkelte elev kan arbejde på sin egen måde. Dermed tages der hensyn til elevernes forskellige forudsætninger.
- **Metodetræning**
Lektiearbejdet kan også ses som udtryk for, at eleverne har brug for selvstændigt og på egen hånd at øve og træne arbejdet med stoffet.
- **Læringssyn**
Lektiearbejdet kan endelig ses som udtryk for, at eleverne skal prøve at arbejde med selvstændig tilegnelse af det faglige stof og metoder, hvad enten det er udenadslære, repetition,

træning eller at sætte sig ind i nyt stof. Eleverne kan lære sig selv fag (Hansen og Svegaard 2010).

Over for argumenterne for at bevare lektierne står argumenterne for at afskaffe lektierne.

I de sidste par år er der kommet flere internationale undersøgelser, der belyser lektiespørgsmålet. Her kan nævnes den newzealandske forsker John Hattie, som med sine bøger om synlig læring fra 2009 og 2013 har fået stor bevågenhed i pædagogiske kredse, da han forsøger at opstille en liste over, hvad der virker bedst i undervisningen. John Hattie behandler i sine reviews en lang række emner, herunder lektiers effekt. Han skriver:

”Det generelle budskab [...] er, at effekterne af hjemmearbejde er små og endda mindre (næsten nul) i grundskolen [...] På den anden side burde denne opdagelse være en invitation til at ændre den måde, vi bruger hjemmearbejde i grundskolerne på, fordi hjemmearbejde, som det traditionelt er blevet anvendt (og således rapporteret i de 161 studier), ikke har været særlig effektivt i grundskolerne. Det kan være en oplagt mulighed for skolerne til at prøve noget andet...” (Hattie 2013, s. 37).

John Hattie opfordrer skoler til at lave forsøg med lektier for at gøre noget andet, end man traditionelt har gjort, når man anvendte lektierne i skolen som et element i læring.

I Danmark har skoleforsøg siden 2010 påstået, at lektiefri undervisning har en gavnlig effekt på elevernes og kursisters læreproces og resultaterne ved eksamen. Således hævder flere skoleforsøg

(blandt andet på Tønder HF), at kursisternes gennemsnitlige karakter ved eksamen er blevet hævet med over én karakter efter, at skolerne er gået over til lektiefri undervisning. Argumentationen er, at eleverne møder op til undervisningen uden dårlig samvittighed (hvis de ikke har lavet lektier), og at de møder med mere ens faglige forudsætninger for at kunne deltage i undervisningen. En kursist fra VUC Holstebro udtrykker det således:

”Jeg kommer mere til undervisningen. Jeg ”glemte” lektierne i folkeskolen. Jeg kunne ikke få hjælp hjemme. Nu får jeg den. Jeg kan ikke finde ud af matematik alene. Så fik jeg en skideballe.”

Eleverne, i dette tilfælde en kursist, kan få den hjælp, de har brug for af en professionel faglærer i den kontekst, hvor eleverne skal lære faget. Praksiserfaringerne har også vist, at den lektiefri undervisning kan kvalificere gruppearbejdet. En anden kursist fra VUC siger i et interview:

”Jeg har været dårlig i folkeskolen. Fik ikke laver lektier, fordi jeg ikke kunne finde ud af det. Så ingen ville have mig med i deres gruppe.”

Gruppearbejdsformen lider ofte en krank skæbne, idet eleverne i ordinær undervisning ofte har lavet lektier meget forskelligt og i en del tilfælde har undladt at lave dem. Det går ud over det arbejde, eleverne skal foretage i grupper. I ovenstående udsagn fokuserer kursisten på, at hun blev ekskluderet fra gruppen, i andre tilfælde udtrykker elever, at gruppearbejdet har en tilbøjelighed til at skabe en ulighed i arbejdsbyrden, når det hviler på, at eleverne skulle have lavet lektier.

Samlet set er elevernes og kursisternes aktivitet og engagement større, når undervisningen er lektiefri. Som en kursist på VUC svarer på spørgsmålet om, hvorvidt han er blevet mere aktiv, efter at undervisningen er blevet lektiefri:

”Helt klart for mig. Med hjemmearbejde går jeg ned – så har jeg svært ved at forstå, hvad lærerne siger.”

Sidst, men ikke mindst, hævdes det, at frafaldet bliver mindre. Samlet set tyder flere forhold på, at den lektiefri

undervisning giver et bedre arbejdsklima og en bedre klasserumskultur, fordi eleverne møder undervisningen med større glæde og lyst til at lære. Forhold, som har væsentlig indflydelse på læringsprocessen. Dertil kommer, at man kan hævde, at den lektiefri undervisning er lighedsskabende, da indflydelsen fra elevernes sociale baggrund mindskes, når man fjerner ulighederne i, at nogle elever kan få hjælp til lektierne, og andre ikke kan.

Udfordringer i lektiefri undervisning

Skoleforsøg viser også, at der er nogle udfordringer i den lektiefri undervisning.

”Jeg kan bedst arbejde hjemme – uanset fag. Kan bedre koncentrere mig. Jeg kan bedst sidde med en opgave hjemme.”

Nogle elever, i dette tilfælde en kursist, kan bedre koncentrere sig hjemme. Det udfordrer indretningen af de lokaler, eleverne skal lave lektierne i, når lektierne er integreret i undervisningen.

Et andet forhold, der udfordrer undervisningen, er, at lektierne i den ordinære undervisning kan blive anvendt af en elev til at demonstrere en større faglig viden og engagement, end de andre elever. Nogle elever føler, at deres aktivitet og engagement bliver mindre i den lektiefri undervisning, når de bliver frataget muligheden for at højne deres ambitioner. Udfordringen for lærerne er således at henvise til yderligere materiale, give muligheder for, at eleverne kan vælge selvstændige opgaver til, og på forhånd informere om, hvilke tekster og opgaver der skal arbejdes med i timerne. En udfordring er også at tilkendegive over for eleverne, hvilke læringspotentialer der er forbundet med den lektiefri undervisning, så eleverne ikke er utrygge over for lektier i fremtiden, som en kursist siger:

”Jeg er bange for lektier senere. Tænker på HF næste år, hvor ”man bliver pumpe” med lektier. Det har jeg hørt fra venner og bekendte.”

Og en anden kursist:

”Der er ikke noget galt med ikke at have lektier for, men det er en misforståelse, når det er en forberedelse til HF.”

Dertil kan det siges, at i den lektieintegrerede undervisning har eleverne bedre muligheder for at læse længere og sværere tekster, end hvis de har dem for som lektie. Det kvalificerer skolearbejdet.

Didaktiske overvejelser

For at vurdere spørgsmålet om lektier eller ej kan det være hensigtsmæssigt at se spørgsmålet ud fra et didaktisk og et læringsteoretisk perspektiv. Man kan først og fremmest antage, at der skal være en vis sammenhæng i den didaktiske forståelse, læreren har af alle enkeltdele af undervisningen, herunder lektierne. En manglende sammenhæng i de didaktiske overvejelser kan risikere at modvirke elevernes meningsforståelse, forståelse af læring og i sidste ende modvirke deres positive oplevelse af læring. Man kan derfor spørge, om den didaktiske tænkning, der gør sig gældende ved lærerens lektiegivning, er i overensstemmelse med den didaktiske tænkning, der gør sig gældende ved planlægningen af for eksempel undervisningens arbejdsformer i skolen. Arbejdsformerne bør ifølge måldokumenterne være elevaktiverende, varierede, kreative og innovative. Så man kan påstå, at hvis ikke lektierne ligeledes er underlagt sådanne intentioner, vil der være uoverensstemmelse i den didaktiske tænkning.

Lektier fungerer foruden i sammenhængen med arbejdsformerne også i en tæt sammenhæng med de læremidler, der anvendes i undervisningen, og i stort omfang anvendes lærebøger til lektiearbejdet. Derfor må man se lektierne ud fra tre dimensioner: arbejdsformer, læringsopfattelse og læremidler. Formuleret som spørgsmål kan de tre dimensioner lyde: Hvordan gives lektier mest hensigtsmæssigt for, når de skal understøtte elevernes aktivitet i undervisningen? Hvordan anvendes lektierne mest hensigtsmæssigt i undervisningen for at understøtte elevernes kompetenceudvikling? Og hvilke læremidler bør eleverne arbejde med i deres lektiearbejde?

Hvordan skal lektier gives for?

En vigtig del af svaret på dette spørgsmål er, at lektierne skal være meningsfulde for eleverne. Med meningsfuld forstås, at lektierne skal være nødvendige, relevante og anvendelige. Der er

tale om en nødvendighedslogik. Eleverne bør blandt andet vide, samtidig med at de laver lektierne, hvad disse skal anvendes til i undervisningen (klasseundervisning, gruppearbejde m.m.), hvordan de skal lave dem (om de skal læse overfladisk, læse dybtgående, skal tage noter under læsningen m.m.). Eleverne bør tilsvarende vide, hvad lektierne skal resultere i, hvilket produkt der skal komme ud af undervisningen. Ved at ekspliciterer lektiernes anvendelse bliver elevernes kontekstualisering af deres arbejde understøttet, og læreren giver mulighed for elevernes konstruktion af mening; lektierne bliver nødvendiggjorte.

Hvordan anvendes lektierne?

Det andet spørgsmål drejer sig om anvendelsen af lektierne i undervisningen. I svaret indgår to begreber: en mekanisk og en dynamisk anvendelse.

Den mekaniske anvendelse er kendetegnet ved manglende mening med lektionen, "slavisk" og ensformig gennemgang af lektionen, rutinepræget anvendelse af lektionen, ingen anvendelse af lektiearbejdet, og at eleverne kan følge med uden at have lavet lektier. Den mekaniske anvendelse forstærkes desuden af manglende hjælp og respons fra læreren samt manglende planlægning og koordinering. Når lektierne anvendes mekanisk i skolen, er eleverne tilbøjelige til at anvende overfladestrategier ved lektielæsningen.

Den dynamiske anvendelse er kendetegnet ved aktivitet i timen, engagement i undervisningen, vægtning af gruppe- og projektarbejde, interessant læsning og anvendelse af det læste, overordnet gennemgang i timen og varieret anvendelse. Den dynamiske anvendelse forstærkes af udfordrende krav. Når lektierne bruges dynamisk i undervisningen, vil eleverne anvende dybdestrategier i lektiearbejdet.

Læremidler og lektier

Hvilke læremidler er det mest hensigtsmæssigt at anvende til lektiearbejdet? Det afhænger af, hvilken vidensform læreren ønsker, eleverne skal arbejde med. Man kan skelne mellem to former for viden: den reproduktionsorienterede og den meningsorienterede vidensform.

Overordnet kan man beskrive den reproduktionsorienterede læringsopfattelse som en orientering mod: 1) øgning af viden, 2) memorering og reproduktion og 3) anvendelse.

Den meningsorienterede opfattelse af viden karakteriseres ved: 1) forståelse, 2) ændring af synsvinkel/forståelse og 3) personlig forandring. Den reproduktive vidensform er således kendetegnet ved at genskabe en viden, der er nedlagt i et artefakt. Den meningsorienterede vidensform hviler på den reproduktive vidensform, men er derudover kendetegnet ved at producere en viden ud over den viden, som er nedlagt i artefaktet. Den meningsorienterede viden er en akkumuleret viden på den reproduktive videns grundlag.

En af pointerne i min afhandling er, at hvis læreren udelukkende arbejder med lærebogen som lektie, har elevernes vidensform en tilbøjelighed til at orientere sig udelukkende mod den reproduktionsorienterede vidensform. Derfor er det en væsentlig konklusion, at desto større variation og brug af andre læremidler end lærebogen, desto større mulighed er der for, at eleverne i stigende grad orienterer sig mod den meningsorienterede vidensform, ikke kun i lektiearbejdet, men ligeledes i skolens øvrige praksisformer.

Så måske er det ikke et spørgsmål om lektier eller ej, men mere et spørgsmål om, hvilke former for lektier læreren giver for, samt hvilke læremidler der anvendes til lektiearbejdet for dermed at understøtte elevernes konstruktion af en meningsorienteret viden. Og her kan lektierne være gavnlige, hvis de er i overensstemmelse med den didaktiske tænkning, der i øvrigt ligger til grund for lærerens undervisning.

Skoleledelsens rolle

Der er således både fordele og udfordringer ved den lektieintegrerede undervisning. Udfordringerne består blandt andet i en didaktisk udvikling af undervisningen, herunder differentiering, som tilgodeser både de fagligt svage og de fagligt stærke elever. Den lektieintegrerede undervisning kan derfor ikke stå alene. Den opfordrer til, at undervisningen løbende reflekteres med henblik på ændringer og udviklinger.

Skolelederne kan være med til skabe rum for denne didaktiske udvikling, både igennem et forarbejde, en dialog om didaktikken samt ved at følge op på udviklingsarbejdet. Erfaringer fra skoler, der har gjort forsøg med lektieintegreret undervisning, viser, at det er vigtigt at skabe et didaktisk rum for implementeringen af den lektieintegrerede undervisning. Det skyldes, at der kan være forbehold hos både lærere og forældre. Forbeholdene kan ses i lyset af, at lektier nærmest er synonymt med at gå i skole, både fordi alle voksne selv har været udsat for lektier, og fordi lektier ofte opfattes som forudsætning for læring. Derfor kan det være hensigtsmæssigt at behandle problemstillingen gennem dialog og workshops, for man skrider til handling.

Som afslutning kan man sige, at forsøg med lektiefri undervisning er en fornyelse af den didaktiske diskussion om, hvilke redskaber der virker hensigtsmæssigt i undervisningen. Jeg ser ikke lektiefriheden som en "underskudsposition", der ser, at lærere undlader at give lektier for, idet en stor gruppe elever alligevel ikke laver dem, men som en "overskudsposition", idet lektiefriheden kan være med til at gøre op med nogle u hensigtsmæssige rutiner og give en indsprøjtning til nye didaktiske diskussioner om, hvordan undervisning kan styrke undervisningsdifferentieringen, hvordan undervisningen kan udfordre den enkelte elev, og hvordan man skaber en god klasserumskultur.

Artiklen bygger på ph.d.-afhandlingen Lektielæsningens betydning for gymnasieelevers læreprocesser samt forsøg på fem midtjyske VUC'er, som siden 2011 har undervist næsten lektiefrit i en klasse på AVU-afdelingen. Rapporten vil foreligge i begyndelsen af 2014.

Litteratur

Hansen, J.A. og Svejgaard, K.L. (2010): *Lektier i en moderne gymnasieskole*. Nationalt Center for Erhvervspædagogik. Professionshøjskolen Metropol.

Hattie, J. (2009): *Visible Learning*. Routledge

Hattie, J. (2013): *Synlig læring – for lærere*. Dafolo.

Olsen, F.B. (2007): "Lærebogen – en strukturerende ressource eller en spændetroje". I Olsen, F.B. (red.): *Læremidler i en didaktisk sammenhæng*. Skriftserien

Gymnasiepædagogik, nr. 59. Syddansk Universitet.

Olsen, F.B. (2010): *Lektielæsningens betydning for gymnasieelevers læreprocesser*. Ph.d.-afhandling. Syddansk Universitet.
